

Dr. Rudolf Njegač
Fakultet organizacije i informatike
V a r a ž d i n

UDK: 334.74:355
Stručni rad

MALA PRIVREDA I NJEZINA ULOGA U ONO I DSZ

U ovom radu ukratko je iznijeta uloga male privrede, odnosno samostalnih zanatskih djelatnosti kako za mirnodopske potrebe tako i za potrebe općenarodne obrane i društvene samozaštite. Također je dat prikaz samostalnih zanatskih i drugih djelatnosti u pojedinim općinama na području regije Varaždin. Utjecaj sistemskih promjena za dalji razvoj iznijet je na kraju rada.

Mala privreda; struktura samostalnih radionica; općenarodna obrana; društvena samozaštita.

1. UVOD

Zanatstvo, bilo društvenog ili privatnog sektora, danas sve više poprima specifičnu i komplementarnu ulogu u razvoju industrije i privrede u cjelini. Naime, industrijska proizvodnja nije u mogućnosti da razvija niz pratećih proizvodnih programa koji traže bitno drugačija organizacijsko-tehnička rješenja od postojećih industrijskih, pa je u tom slučaju uloga male privrede i zanatstva sa svojom velikom fleksibilnošću nezamjenjiva.

Mala privreda i samostalno zanatstvo predstavljaju onaj segment ukupne privrede koji se lako i brzo, bez značajnijih investicijskih ulaganja, može prilagoditi zahtjevima tržišta ili drugih izvanrednih prilika jer su proizvodni programi lako prilagodljivi po količini i kvaliteti različitim potrebama stanovništva, industrije i potrebama društvene samozaštite.

Danas je posebno aktualizirana problematika razvoja male privrede. O tome se raspravlja u društveno-političkim zajednicama i organizacijama od najužih do najširih, s

ciljem da se ubrza njezin razvoj kao integralnog dijela cjelokupne privrede. Imajući u vidu današnju opremljenost male privrede, raznovrsnost, broj i kvalifikacijsku strukturu zaposlenih, koja u nekim dijelovima ne odgovara mogućnostima i potrebama, ipak je može činiti sposobnim za proizvodnju koja bi mogla zadovoljiti potrebe za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu.

Moramo istaći da se nalazimo u uvjetima dinamičnih kretanja, u političkoj, ekonomsko-privrednoj, normativno-pravnoj i opće-društvenoj sferi.

Ostvarivanjem uvjeta političkog pluralizma, civilnog društva, pravne države i povoljnijih uvjeta za naše ravnopravnije uključivanje u međunarodnu podjelu rada, a i za izgrađivanje naših boljih materijalnih i ekonomskih prilika i viši standard, nepobitno se susrećemo s pitanjima veće sveopće racionalizacije i u društvenoj nadgradnji. Kada je riječ o općenarodnoj obrani i društvenoj samozaštiti, ona je bilo do sada, a ostaje i dalje jedno od svakodnevnih područja djelovanja svih društvenih subjekata.

Danas je vrlo značajno pitanje kako ćemo pojedine društvene subjekte što racionalnije, a i uspješnije uključiti u sistem ONO i DSZ-a.

U ovom kraćem radu prikazat ćemo broj i strukturu samostalnih zanatskih djelatnosti na području regije Varaždin koje mogu imati značajnu ulogu u općenarodnoj obrani i društvenoj samozaštiti.

2. NEKA OBILJEŽJA DOSADAŠNJEG RAZVOJA MALE PRIVREDE I SAMOSTALNIH DJELATNOSTI S KRAĆIM OSVRTOM NA ULOGU U ONO I DSZ-i

Kao što je poznato do posljednjih nekoliko godina razvoj male privrede uglavnom se odvijao spontano i stihijski, bez nekih značajnijih ekonomskih poticaja i preciznijeg koncepta o društveno-ekonomskoj mjestu i ulozi male privrede u našem privrednom sustavu. Prevelika orijentacija za brži razvoj industrije imala je za posljedicu zaostajanje male privrede i samostalnih zanatskih djelatnosti, pa se iz tih razloga nije dovoljno poklanjala pažnja njenom razvoju, odnosno sitnoj proizvodnji, proizvodnji po narudžbi, servisima i ostalim zanatskim uslugama, a posebno zanatskoj proizvodnji i uslugama koje obavljaju građani sa sredstvima u njihovom vlasništvu. Zbog toga dostignuti stupanj razvoja male privrede više je nego skroman s obzirom na mogućnosti i sve veću potražnju za određenim proizvodima i uslugama koje nedostaju na domaćem i inozemnom tržištu.

Mala privreda može se razvijati u svim privrednim djelatnostima u našoj zemlji: industriji, građevinarstvu, proizvodnji hrane, ugostiteljstvu i turizmu, zanatstvu, raznim privrednim i neprivrednim uslugama. Ona bi uvijek trebala biti integralni dio cjelokupne

nacionalne privrede. Neosporne su velike prednosti koje u ekonomskom razvoju ima mala privreda u odnosu na veliku privredu. Kao što je poznato, mala privreda je relativno slabo kapitalno intenzivna djelatnost, a više radno aktivna. Amortizacija uloženi sredstava nešto se brže vrši, pa je vrlo pogodna za optimalizaciju korištenja ljudskog faktora i štednje akumulacije. Karakteristična je po dosta velikom asortimanu proizvoda po narudžbi i proizvodima posebne kvalitetne osobine.

Uz neosporne prednosti, koje se odnose na malu privredu, moramo spomenuti i neke ograničavajuće činioce koji se različito manifestiraju u pojedinim zemljama i sredinama.

Zbog pojedinačno slabije ekonomske snage proizvodne ili uslužne organizacije male privrede samostalno teško snose određene rizike koji su neminovni u jednoj tržišnoj privredi.

Prema podacima razvijenih zemalja može se zapaziti da je postotak propadanja organizacija male privrede velik, ali je istovremeno dosta velik broj onih koje se na novo formiraju i otvaraju s novom proizvodnjom ili pružanjem usluga.

U cjelini veći je broj onih koje se na novo formiraju u odnosu na one koje propadaju.

3. PREGLED BROJA I STRUKTURE SAMOSTALNIH ZANATSKIH RADIONICA PO POJEDINIM OPĆINAMA NA PODRUČJU ZAJEDNICA OPĆINA VARAŽDIN

Kao što je poznato, područje Zajednice općina Varaždina, a napose grada Varaždina, znano je po razvijenom zanatstvu koje je imalo značajnu ulogu u razvoju privrede i školovanju kadrova, kako za zanatstvo, tako i za privredu.

Iako je tradicija na strani zanatstva na ovom okruženju ipak je ono do prije dvije do tri godine bilo u stagnaciji, a ponegdje i u padu, a razlozi takvog stanja ponajčešće su bili dogmatska shvaćanja određenog broja rukovodnih i drugih struktura i dosta nejasna i nedorečena zakonska regulativa.

Radi potpunijeg uočavanja broja samostalnih zanatskih radionica na području Zajednica općina Varaždin dajemo u nastavku tabelarni prikaz zanatskih radionica po pojedinim općinama i strukturi djelatnosti s najnovijim podacima.

PREGLED

Broj samostalnih radnji po djelatnostima i općinama zajednice općina Varaždin na dan 30.06.1990. godine

TABELA 1

Redni broj	VRSTA DJELATNOSTI	Ukupno	OD TOGA OPĆINA				
			4	5	6	7	8
1	2	3					
1	Izrada predmeta od nemetala	79	39	8	14	12	6
2	Izrada i popravak metalnih proizvoda	375	136	22	21	41	155
3	Izrada i popravak električnih proizvoda	211	96	10	5	7	93
4	Izrada i popravak predmeta od drvca	163	59	8	20	32	44
5	Izrada i popravak predmeta od tekstila	195	91	10	12	8	74
6	Izrada i popravak predmeta od kože i gume	62	16	2	8	3	33
7	Izrada prehrambenih proizvoda	72	36	9	10	2	15
8	Izrada i popravak raznovrsnih proizvoda	166	44	14	22	7	79
	OBRTNIČKE USLUGE I POPRAVCI UKUPNO	1.323	517	83	112	112	499
1	Brijačke, frizerske, kozmetičke i sl. usluge	187	74	14	11	13	75
2	Pranje, čišćenje, bojenje rublja i odjeće	19	6	1	1	2	9
3	Ostale osobne usluge i sl. u domaćinstvu	150	81	12	29	6	22
	OSOBNNE USLUGE I USLUGE DOMAĆINSTVA UKUPNO	356	161	27	41	21	106
1	Visoko gradnja	41	-	8	-	33	-
2	Nisko gradnja i hidrogradnja	252	139	16	30	4	63
3	Instalacijski i završni radovi u građevinarstvu	236	107	20	23	21	65
	GRAĐEVINARSTVO UKUPNO	529	246	44	53	58	128
1	Cestovni saobraćaj	335	108	41	15	50	121
2	Gradski saobraćaj	36	1	-	-	-	35
	SAOBRAČAJ UKUPNO	371	109	41	15	50	156
1	Trgovina na malo UKUPNO	294	142	31	19	19	83
1	Ugostiteljske usluge smještaja	9	1	8	-	-	-
2	Ugostiteljske usluge ishrane i pića	362	117	39	32	48	126
3	Turističko posredovanje	1	-	-	-	-	1
	UGOSTITELJSTVO I TURIZAM UKUPNO	372	118	47	32	48	127
1	Projektiranje i srodne tehničke usluge	8	2	-	1	2	3
2	Istraživačko razvojni rad	-	-	-	-	-	-
3	Poslovne usluge	57	18	-	11	2	26
	FINANCIJSKE, TEHNIČKE I POSLOVNE USLUGE UKUPNO	65	20	-	12	4	29
	SVE UKUPNO	3.310	1.313	273	284	312	1.128

Izvor: Privredna komora Hrvatske - Savez udruženja samostalnih privrednika

Moramo napomenuti da u tabeli nisu prikazani podaci o broju i strukturi samostalnih zanatskih radionica koje se oporezuju u paušalnom iznosu i djelatnosti koje se obavljaju kao sporedno zanimanje. Tako da je u ovom pregledu prikazan broj samostalnih zanatskih radionica koje se oporezuju prema stvarnom osobnom dohotku. Kao što je iz tabele, vidljivo najveći broj saostalnih zanatskih radionica bilježi Općina Čakovec, pa zatim Varaždin itd. no, valja istaći da su u svim općinama u velikom porastu privatne trgovine i ugostiteljske djelatnosti. Zanatstvo i zanatske djelatnosti bilježe postepeni porast, ali još uvijek nedovoljan za zadovoljenje potreba građana, pa i male privrede. Kada je riječ o ulozi i značenju male privrede i samostalnih zanatskih djelatnosti u općenarodnoj obrani i društvenoj samozaštiti, moramo istaći da su mogućnosti za proizvodnju i pružanje usluga vrlo velike s obzirom na strukturu i broj zanatskih radionica. To se posebno odnosi na mogućnost dislokacije određenih zanatskih radionica koje mogu nastaviti s radom u izvanrednim prilikama na slobodnom području i van gradskih sredina. Kao što je poznato, Općina Čakovec je u datom trenutku najugroženija, ali ona ima i najveći broj samostalnih privrednika i malih organizacija male privrede koje se svakog trenutka mogu sa najosnovnijim sredstvima rada premjestiti na područje koje će najviše zadovoljavati potrebe privrede i stanovništva u pogledu i za potrebe općenarodne obrane i društvene samozaštite. I u ostalim općinama mogućnosti za dislokaciju su velike ako imamo u vidu konfiguraciju područja na kojima se pojedine općine nalaze. Kako za potrebe općenarodne obrane tako i za potrebe stanovništva neophodno je razvijati i stimulirati određene samostalne zanatske djelatnosti koje su deficitarne u miru, a istovremeno su od velike važnosti za proizvodnju i pružanje usluga u ratu ili kod neposredne ratne opasnosti.

Imajući u vidu strukturu i broj samostalnih zanatskih radionica privatnog i društvenog sektora, te do sada izvršene sustavne promjene, reformski zahvati trebali bi imati cilj, stvaranje pretpostavki za postepenu ali sigurnu promjenu postojeće zaostale privredne strukture, pa tako i male privrede koja će se zasnivati na tržišnim uvjetima privređivanja, izveznoj orijentaciji i praćenju tehnoloških dostignuća kao osnovnih pretpostavki za stvaranje moderne, djelotvorne i dinamične privrede i male privrede koja će uspješno funkcionirati u međunarodnoj podjeli rada, na osnovama tržišne valorizacije i biti sposobna za brže promjene prema uvjetima tržišta i konkurencije.

"U odnosu na snažne industrijske pogone prednosti male privrede su u slijedećem:

- pokretljivost, relativno laka prilagodljivost za preorijentaciju na nove proizvode i prelazak s mirnodopske na ratnu proizvodnju i pružanje usluga;
- pojednostavljena tehničko-tehnološka rešenja, postupci kao i efikasnije obučavanje, a time i obezbeđenje potrebnih kadrova;

- organizovanje proizvodnje moguće je u uslovima nedovoljne obezbeđenosti energije, sirovina i repromaterijala, naravno uz veće angažovanje ljudskog rada, korišćenjem sekundarnih sirovina i drugih rešenja za obezbeđenje energije i drugog materijala;
- relativno lako dislociranje kapaciteta, njihovo maskiranje i zaštita i po tom osnovu manja opasnost od subverzivno- diverzantskih dejstava iz vazduha.

Sve ove kao i druge prednosti, ukazuju na naophodnost daljeg razvoja male privrede, ne samo u privatnom sektoru, već i u društvenom sektoru. Uostalom, ceo svet danas maloj privredi posvećuje veliku pažnju, u njoj vidi šansu za izlazak iz velikih poteškoća u koje su pojedine zemlje zapale." ¹⁾

Proizvodnja raznih roba i pružanje usluga najvažniji su pravci male privrede pa je potrebno utvrditi razvojne ciljeve i zadatke čije bi se ostvarivanje nastavilo, usavršilo, moderniziralo itd.

Reforma i promjene koje su sistemske naravi imaju svakako odraza, na financiranje i organizaciju općenarodne obrane i društvene samozaštite. Za razliku od Zakona o udruženom radu, Zakon o poduzećima kao jedan od ključnih zakona u ostvarivanju privredne reforme, kao i Zakon o stranim ulaganjima, omogućuju deleko djelotvorniju i racionalniju organizaciju cjelokupne privrede pa tako i male privrede. Oni doprinose bržem prevladavanju ekonomske i društvene krize i stvaraju se pretpostavke za efikasan i racionalan privredni sustav. Takav sustav organiziranje ima i imat će presudan utjecaj na prilagodavanje cjelokupne organizacije sustava općenarodne obrane i društvene samozaštite. Naime, uspostavljanjem društvenog poduzeća kao novog jedinstvenog privrednog subjekta umjesto čitavog niza dosadašnjih organizacija udruženog rada formira se i institucionalizira novi subjekt obrambenih priprema.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA

Analizom razvoja cjelokupne male privrede do danas možemo utvrditi da su postignuti određeni pozitivni rezultati, ali su oni ispod planskih i programskih predviđanja, pogotovo kada se imaju u vidu potrebe i mogućnosti za njezinim bržim razvojem. Isto tako moramo istaći da se privatni sektor zanatstva i drugih djelatnosti daleko brže razija od društvenog sektora male privrede. U tom razvoju brže se razvija proizvodno zanatstvo od uslužnog.

Iz naprijed iznijetog tabelarnog pregleda možemo isto tako zaključiti da na području Zajednice općina Varaždin postoji znatan potencijal u samostalnim zanatskim radionicama i ostalim djelatnostima koji može uz dobru organizaciju biti velika garancija za općenarodnu obranu i društvenu zamozaštitu. Dodamo li tome još

zanatstvo društvenog sektora i dio samostalnih zanatlija koji se vode kao paušalci, smatramo da ne bi smjelo biti problema za dislokaciju i proizvodnju određenih dobara koja će biti najnužnija.

Donošenjem određenih zakonskih propisa došlo je i do promjena u organizaciji općenarodne obrane i društvene samozaštite. Već je unaprijed istaknuto da je Zakon o poduzećima na vrlo djelotvoran način riješio mnoga pitanja u pogledu obrambenog sustava i samozaštitnog organiziranja.

Jer, obrambena sposobnost bilo koje zemlje zavisi o organizaciji i djelotvornosti privrednog sustava i gospodarske mogućnosti društvene zajednice. Dosadašnji naš privredni sustav zasnivao se na dogovornoj ekonomiji, tržišno slabo orijentiranoj pa je na taj način postao kočnica privrednog razvoja s izrazitom nedjelotvornošću i neracionalnošću, čime su se stvarala žarišta duboke gospodarske pa i političke krize.

Izvršene zakonske i druge promjene imat će dosta utjecaja na mirnodopsku proizvodnju, a što će svakako u datom trenutku utjecati i na ratnu proizvodnju. U novim uvjetima mirnodopska proizvodnja do kraja je orijentirana prema tržištu, morat će se brzo i djelotvorno mijenjati proizvodni programi, konkurencija će jačati, a autonomija u organizaciji, upravljanju i proizvodnji bit će sve naglašenija kod svih subjekata. Za razliku mirnodopske proizvodnje, ratna će biti na drugačiji način organizirana i neće postojati takva autonomija jer će proizvodni programi unaprijed biti planom obrane predviđeni, a neki mirnodopski proizvodni programi uopće se neće obnavljati.

U suvremenom ratu, a posebno u uvjetima privremeno zaposjednutog teritorija, mala privreda ima i imat će veliko značenje, jer će njezino sudjelovanje u proizvodnji biti od velikog značenja na privremeno zaposjednutom teritoriju. Današnja opremljenost male privrede, raznovrsnost, broj i kvalifikacijska struktura zaposlenih čini je sposobnom da zadovolji potrebe oružanih snaga i stanovništva.

Novi subjekat privrednog sustava prema Zakonu o poduzećima jasno je i nedvosmisleno propisan i iz njegovih odredaba utvrđena su prava i obaveze poduzeća, pa je na taj način određen i novi subjekat za financiranje općenarodne obrane i društvene samozaštite. Kao što je samostalno zanatstvo važan segment male privrede, tako je cjelokupna mala privreda važan segment privrednog sustava cijele zemlje, kako u mirnodopskim tako i u ratnim uvjetima.

1 Prof. dr. Radoje Radulović "Funkcionalni i pravni aspekti položaja radnje i preduzeća male privrede u sistemu ONO i DSZ", Bezbednost i društvena samozaštita broj 2/1990.

LITERATURA

1. Funduk Miloš, Uticaj promjena u organizaciji i položaju društvenog poduzeća na način njegovog organiziranja i angažiranja za ONO i DSZ, Bezbednost i društvena samozaštita, br.2/90.
2. Nikolić M., Društveno-ekonomski aspekti razvoja sitne industrije u našim uslovima, Institut ekonomskih nauka, Beograd,1987.
3. Njegač R., Porezna politika i mala privreda, NIŠRO Varaždin, 1984.
4. Ruža Franjo, Ekonomika organizacija udruženog rada, Sveučilište u Zagrebu, FOI Varaždin, 1981.
5. Radulović Radoje, Funkcionalni i pravni aspekti položaja radnje i preduzeća male privrede u sistemu ONO i DSZ, Bezbednost i društvena samozaštita, br .2/1990.
6. Zakon o poduzećima, Službeni list SFRJ, br. 77/1988.
7. Zakon o općenarodnoj obrani, Službeni list SFRJ, br. 21/82.

Njegač R. Die Kleinwirtschaft und ihre Rolle in der allgemeinen Volksverteidigung und im gesellschaftlichen Selbstschutz

ZUSAMENFASSUNG

In dem Werk ist eine kürzere Übersicht über die Rolle und die Bedeutung der Kleinwirtschaft und besonders der selbständigen Gewerbetätigkeiten und anderer Tätigkeiten dargestellt. In der Tabellenübersicht sind die Daten der selbständigen Tätigkeiten angegeben, die die Bürger nach Struktur und in einzelnen Gemeiden auf dem Gebiet der Gemeinschaft der Gemeinden Varaždin ausüben. Am Ende ist angegeben, wie die neuen Systemänderungen auf weitere Entwicklung des selbständigen Gewerbewesens und der Kleinwirtschaft wirken, und welche Bedeutung diese Änderungen in der allgemeinen Volksverteidigung und im gesellschaftlichen Selbstschutz haben.